

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ τῶν εἰδῶν τῆς Ὑπόληψως καὶ τῶν βαθμῶν τῆς Πληροφορίας.

ΟΓ'.

Εἰς τὰ προύλαια τῆς φιλοσοφίας ἐνδιατρίβοντες, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ διαλάβωμεν Πῶς δύναται νὰ διαταχθῆ ἔπισημονικῶν τι ὅλον τῆς φιλοσοφίας, εἰς τὸ ὁποῖον συνέχωνται ἀκριδέστατα ὅλα τὰ μέρη· ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ φιλοσοφεῖν σκοποῦμεν νὰ φθάσωμεν εἰς συμφωνίαν καὶ ἀρμονίαν τῶν ἐνεργειῶν μας (ΚΖ'), τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ τελεία πληροφορία· πρὸς ταύτην δὲ ἐπροσπάθησαν οἱ φιλοσοφοῦντες νὰ φθάσωσι διὰ διαφόρων Μεθόδων καὶ ὑποθέσεων. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἰπώμεν, α') περὶ διαφόρων ὑπόληψων καὶ βαθμῶν πληροφορίας· β') περὶ διαφόρων τοῦ φιλοσοφεῖν μεθόδων· γ') περὶ τοῦ ἐπισημονικοῦ τῆς φιλοσοφίας σχεδιασματος, τὸ ὁποῖον σπουδάζομεν νὰ φιλοτεχνήσωμεν εἰς τὸ ὄνα χεῖρας ἡμῶν φιλοπόνημα.

ΟΔ'. Ὑπόληψις (α) ἐν γένει εἶναι ἀποδοχὴ τῆς εἰς τὰς

(α) Μ' ὅλον ὅτι πολύστιμος εἶναι εἰς τοὺς παλαιούς ἢ ὑπόληψις, μ' ὅλον τοῦτο ἐπροσδιώρισα τὴν σημασίαν τῆς ἐνταῦθα διὰ σαφήνειαν τῶν λεγομένων· εὐτὼς ἔστισα καὶ ἄλλων λέξεων τὸ πολύσημον εἰς τὰ ἐφεξῆς, οἶον δόξα, πίσις, πεποιθήσις κτλ.

κρίσεις ἐμφιλοχωρούσης ἀληθείας· διότι ἡ ἀλήθεια δὲν θεωρεῖται κυρίως εἰς τὰς ἐννοίας, οὐδ' εἰς τὰς ιδέας καθ' ἑαυτὰς, ἀλλ' εἰς τὰς κρίσεις, διὰ τῶν ὁποίων συνάπτονται ἢ ἀποχωρίζονται αἱ ιδέαι (Ἐμπ. Ψυχ. ΡΝΘ). Ἐὰν ὁ κρίνων ἔχη ἕνα ἢ πλεοντέρους λόγους τῆς συνάψεως ταύτης ἢ ἀποχωρίσεως, ὑπολαμβάνει τὴν κρίσιν ἀληθῆ, καὶ τε οἱ λόγοι ἔλαβαν τὸ κύρος ἀπὸ κρίναντας ἀρχητέρους, καὶ τε τοὺς ἐκλάβη ὡς κυρίους αὐτὸς πρῶτος ὁ κρίνων.

ΟΕ'. Μὲ πᾶσαν ὑπόληψιν εἶναι ἐν ταυτῷ ἠνωμένη καὶ συναίσθησις δικαιοσύνης, ὅτι κρίνομεν οὕτως, ἢ τις ὀνομάζεται συναίνεσις ἢ συγκάταθσις· εἶναι δὲ τοῦτο εὐαρέσῃσι ἐκ τῆς ἀληθείας, καθὸ τοιαύτης, χωρὶς παρατήρησιν, ἂν μᾶς ὠφελῆ, ἢ ὄχι· διότι ἐκ φύσεως ἀγαπῶμεν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ δὲ ψεῦδος μᾶς εἶναι, καθ' ἑαυτὸ, ἐναντίον, εἰάν καὶ κάποτε δύναται κατὰ συμβεβηκὸς νὰ μᾶς εἶναι ὠφέλιμον· ἡ δὲ ἀλήθεια ἐμπορεῖ πολλάκις καὶ νὰ μᾶς πικραίνῃ (καθὼς, ὅταν πράξαντές τι ἄδικον καταδικάζωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς) καὶ μ' ὅλου τοῦτο συγκατατιθέμεθα εἰς αὐτήν· σημεῖον τοῦτο τρανὺν, ὅτι ἡ συγκατάθσις εἶναι πάντῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆν τῶν γνώσεων εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ ἠδύνουτος ἢ λυποῦντος ἀναφορᾶν.

ΟΣ'. Ἐὰν ἡ συγκατάθσις εἶναι διαρκῆς, γευνᾶται ἐξ αὐτῆς ἡ πληροφορία, ἢ τις εἶναι σαθερὰ τῆς ἀληθείας συνείδησις· ἄλλ' εἰάν ἡ συνείδησις αὕτη τρέπεται, καὶ τώρα μὲν συγκατατίθεται ἡ ψυχὴ, μετ' ὀλίγου δὲ ἀπαναίγεται καὶ ἀνανεύει, τοῦτο δὲν εἶναι πληροφορία, ἢ τις ἀπαιτεῖ διαρκούσαν καὶ ἀτρέπτου τὴν συγκατάθσιν.

ΟΖ'. Καθὼς δὲ ὑπάρχουσι διάφορα εἶδη ὑπολήψεως, οὕτως εἶναι διάφοροι καὶ οἱ βαθμοὶ τῆς πληροφορίας· τὰ

δὲ εἶδη τῆς ὑπολήψεως προσδιορίζονται ἀπὸ τοὺς λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων κρέματαί πασα μία· καὶ οἱ βαθμοὶ λοιπὸν τῆς πληροφορίας προσδιορίζονται διὰ τῶν βαθμῶν τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τοῦ κύρους τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ μέτρον τῶν λόγων τούτων.

ΟΗ'. Οἱ τῆς ὑπολήψεως λόγοι εἶναι ἢ ἱκανοὶ ἢ ἀνίκανοι· ἐκεῖνο μὲν, εἰάν προξενῶσι τελείαν, συνειδήσειν τῆς ἀληθείας· ταῦτο δὲ, εἰάν ἀτελῆ. Ἐχομεν δὲ τελείαν τῆς ἀληθείας συνειδήσειν, εἰάν σοχαζώμεθα ἀναγκαῖον τὸ περὶ τοῦ ὁπίου εἴμεθα πληροφορημένοι, καὶ τὸ τούτου ἐναντίον, ἀδύνατον· ἀτελῆ δὲ, εἰάν δὲν ἔχωμεν τοιοῦτον σοχαζόν· ἐκεῖ μὲν ἡ πληροφορία μας ὀνομάζεται βεβαία· ἐδῶ δὲ ἀβέβαιος, εἰάν πρέπη νὰ ὀνομάζεται οὕτως ἡ πληροφορία. Βεβαιότης λοιπὸν εἶναι τελεία καὶ σαθερὰ τῆς ἀληθείας συνειδήσις.

ΟΘ'. Οἱ ἱκανοὶ τῆς ὑπολήψεως λόγοι εἶναι ἢ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, ἢ ἡγουν προσδιορισμένοι καὶ ἐξηγημένοι ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων· αἰσθητικαί, φέρῃ εἰπεῖν, παρατηρήσεις καὶ νόμοι τῶν γνώσεων· ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ὁποῖαι εἶναι κλίσεις, χρεῖαι, μαρτυρίαι· καὶ ἡ μὲν διὰ τῶν πρώτων λόγων κατασκευαζομένη ὑπόληψις λέγεται εἰδήσις (εἰδέναι)· καὶ ὁ ἀντίστοιχος αὐτῆς βαθμὸς τῆς πληροφορίας σύνεσις· ἡ δὲ διὰ τῶν δευτέρων, πίσσις· καὶ ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς αὐτὴν πληροφορία, πεποίθισις. Σύνεσις λοιπὸν εἶναι βεβαιότης ἐκ τοῦ ἀντικειμένου· πεποίθισις δὲ, βεβαιότης ἐκ τοῦ ὑποκειμένου.

Π'. Οἱ ἀνίκανοι τῆς ὑπολήψεως λόγοι εἶναι ἢ πραγματικοί, ἢ ἡγουν αὐτοὶ μὲν καθ' ἑαυτοὺς ἔχοντες τὸ κύρος, μὴ οὐνάμενοι δὲ νὰ προξενήσωσι τελείαν καὶ βεβαίαν πλη-

ροφορίαν, ἀγγελία, λόγου χάριν, ἀδέσποτος ἢ ἐπί-
 πλασοι, ἴγουν αὐτοὶ μὲν καθ' ἑαυτοὺς ἄκυροι, φαινό-
 μενοι δὲ κἄποτε ὅτι ἐπενεργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν πρὸς πλη-
 ροφορίαν· τοιοῦτοι εἶναι, φέρ' εἰπεῖν, οἱ οὐδαιοί· καὶ ἡ μὲν
 ἐκ τῶν πρώτων ὑπόληψις λέγεται δόξα, καὶ ὁ ἀντιστοι-
 χῶν εἰς αὐτὴν βαθμὸς τῆς πληροφορίας, πιθανότης·
 ἡ δὲ ἐκ τῶν δευτέρων, πρόληψις· καὶ ἡ εἰς αὐτὴν
 ἀντιστοιχοῦσα πληροφορία πεισμονή· ὑπάρχουσι λοιπὸν
 τέσσαρα εἶδη ὑπόληψεως, καὶ τόσοι βαθμοὶ πληροφορίας,
 ὁμοίᾳ δὲ.

α'. Εἰδήσεις = Σύνεσις.

β'. Πίσις = Πεισιδοῦσις.

γ'. Δόξα = Πιθανότης.

δ'. Πρόληψις = Πεισμονή.

Ἡ δὲ πληροφορία ἐλαμβάνεται ἐν τῷ ἄλλῳ γενικώτερον· διό-
 τι ἰδιαίτατα πληροφορία εἶναι κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευ-
 τέραν ὑπόληψιν· ἡ τετάρτη μάλιστα εἶναι καταχρηστικω-
 τάτη, μ' ὅλον ὅτι διὰ τὸν προληπτικὸν ἔχει τόσον κύρος,
 ὅσον διὰ τὸν ὑγιῶς φρονουῦντα ἢ σύνεσις.

ΠΑ'. Ἡ εἰδήσεις λοιπὸν εἶναι ὑπόληψις, θεμελιωμέ-
 νη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀντικειμένου, ἢ εἰς λόγους ἑκανοῦς
 προβαίνοντας ἐκ τοῦ ἀντικειμένου (ΟΘ'). Τοιοῦτοι λόγοι
 εἶναι καθολικῶς κύριοι, καὶ ἤθελαν εἶσθαι καὶ ἐκ τοῦ ὑπο-
 κειμένου τοιοῦτοι, εἰ δὲν ὑπῆρχαν εἰς ἀνθρώπους τινὰς
 τυχαῖοι παρεμποδισμοὶ τῆς συγκαταθέσεως· π. χ. ἀσθένεια
 τοῦ νοῦς, πρόληψις, κακὰ φρονήματα κτλ. Διὰ τὰ
 εἰσέλθουσι λοιπὸν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ προξενήσωσι πραγματι-
 κὴν πληροφορίαν ἀπαιτοῦσι δεξιότητα τοῦ ὑποκειμένου.

ΠΒ'. Ἡ εἶδησις εἶναι ἢ ἐμπειρικὴ ἢ λογικὴ· Ἐμπειρικὴ μὲν ὅταν γεννᾶται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τῆς πείρας· λογικὴ δὲ, ὅταν προκύπτῃ ἀπὸ τῆς ἐνέργειας τοῦ Λόγου, ἀμέσως ἀπ' αὐτὸν ἐξαρτωμένη. Ὅ,τι δὲ παρατηροῦμεν διὰ τῶν αἰσθήσεων εἶναι βέβαιον ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, καθὼς καὶ ὅ,τι γινώσκουμεν ἐκ καθολικῶν ἀρχῶν καὶ ἀναγκαίων· ἀλλ' ἡ μὲν δευτέρα βεβαιότης ὀνομάζεται ἀποδεικτικὴ· ἡ δὲ πρώτη, δεικτικὴ.

Σημείωσις. Ἡ ἐμπειρικὴ εἶδησις κρέμαται ἐμμέσως καὶ ἀπὸ τὸν λόγον· ἡ δὲ λογικὴ, ἐμμέσως καὶ ἀπὸ τῆς πείρας. Διότι χωρὶς μὲν λόγου ἡ ἐμπειρικὴ εἶδησις δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄλλο τίποτε, εἰμὴ σκοτεινὴ καὶ ἀσυνάρτητος συνείδησις προσβλητῶν εἰς ἡμᾶς γινουμένων· χωρὶς δὲ πείρας, δὲν ἤθελε διαγερθῆν ποτὲ εἰς ἐνέργειαν ὁ λόγος. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν τίποτε δὲν εἶναι τόσον μεμονωμένον, ὅσον τὰ θεωροῦμεν ἡμεῖς κατ' ἀφάρισιν, ἀλλ' ὅλα συνέχονται μετ' ἀλλήλων, καὶ ἐξαρτῶνται ἀπ' ἀλλήλων· εἰς τὴν διάκρισιν λοιπὸν τῶν ἐμπειρικῶν καὶ λογικῶν εἰδήσεων πρέπει νὰ παρατηροῦμεν τὴν ἐγγυτάτην αὐτῶν πηγὴν· αἱ πρῶται ἀποτελοῦσι τὰς ἐμπειρικὰς ἐπιστήμας· αἱ δευτέραι, τὰς λογικάς· συνερχόμεναι δὲ καὶ αἱ δύο γεννοῦσι τὰς μιστάς· ἐντεῦθεν καταρτίζονται ἐναργέστερα, ὅσα ἐρρέθησαν ἀκροθιγῶς περὶ τούτου εἰς τὴν προδίοικησιν τῆς φιλοσοφίας (Ἐμπειρ. Ψυχ. Ζ.).

ΠΓ'. Ἡ λογικὴ εἶδησις εἶναι ἢ μαθηματικὴ ἢ φιλοσοφικὴ. Μαθηματικὴ μὲν, εἴαν γεννᾶται ἀπὸ ἐποπτικὴν κατασκευὴν τῶν ἰδεῶν· φιλοσοφικὴ δὲ, εἴαν ἀπὸ νοητικὴν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀποδεικτικὴ βεβαιότης, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν λογικὴν εἶδησιν, διαίρεῖται εἰς μαθηματικὴν ἢ γεωμετρικὴν, καὶ εἰς φιλοσοφικὴν· καὶ ἐπειδὴ ἡ τῆς μαθηματικῆς ἀπόδειξις εἶναι συνδεδεμένη μετ' ὑψηλότερου ἐναργείας βαλμῶν διὰ τὴν αἰσθητικὴν ἐποπτείαν, μετ' τὴν ὁποῖαν εἶ-

ναι ἀναποσπάζως συνωδευμένη· διὰ τοῦτο ἡ μαθηματικὴ
βεβαιότης ὀνομάζεται κάποτε κατ' ἐξοχὴν ἀποδεικτικὴ.

Σημείωσις. Ἰδέαι, κατασκευὴ εἶναι πράξεις αὐτῆς τριτύτης, διὰ
τῆς ὁποίας τὸ ἀντικείμενόν της ἐμφανίζεται καθαρῶς εἰς τὴν ψυ-
χήν. Καὶ εἰ μὲν γίνεται ἡ κατασκευὴ διὰ τῆς φαντασίας, εἶναι
ἐποπτικὴ (Εμπ. Ψυχ. ΡΑ. καὶ ἐνταῦθ. ΝΕ.)· εἰ δὲ γίνεται διὰ
τοῦ Λόγου καὶ τοῦ νοῦς (ΝΖ'), εἶναι νοητικὴ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον
εἶδος τῆς κατασκευῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν Μαθηματικὴν, εἴην ὡς
καθαρὰ ἐνασχολῆται εἰς μόνην τὴν ποσότητα· δὲτε αἱ τῆς ποσό-
τητος ἰδέαι εὐρίσκονται εἰς ὅ,τι παριστάνεται ἐν χρόνῳ ἢ ἐν τόπῳ
ἢ καὶ ἐν ἑκατέρῳ ἅμα ἐκ τῶν προτέρων· οἶον, ἀριθμὸν, σχῆμα,
κίνησιν· πάσης λοιπὸν τριτύτης ἰδέας δύναται γὰρ γραφῆ ἀίσθητῆ
εἰκὼν ἢ σχῆμα, διὰ τοῦ ὁποίου παριστάνεται μὲν ἐν γένει ὅ,τι πε-
ριέχεται εἰς τὴν ἰδέαν, ἀποδεικνύεται δὲ δι' αὐτῆς πᾶν ὅ,τι ἀλη-
θεύει εἰς πᾶν ἀντικείμενον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἰδέαν ἐκείνην· οὕ-
τω, φεῖρ εἰπεῖν, ἐκ τῆς ἐποπτικῆς κατασκευῆς τοῦ ὀρθογωνίου τρι-
γώνου, καὶ τῶν ἀφ' ἑκάστης αὐτοῦ πλευρῆς τετραγώνου ἀποδεικνύε-
ται, ὅτι εἰς πᾶν ὀρθογώνιον τρίγωνον τὸ ἀπὸ τῆς ὑποτείνουσης
τὴν ὀρθὴν γωνίαν τετράγωνον εἶναι ἴσον μὲν τὰ τετράγωνα τὰ ἀπὸ
τῶν περιχουσῶν τὴν ὀρθὴν γωνίαν· ὁ Μαθηματικὸς λοιπὸν ἐπο-
πεύει τὸ γενικὸν (τὴν ἰδέαν) εἰς τὸ μερικὸν, ἡγούσιν τὸ σχῆμα· καὶ
οὕτω περὶ τὸν, ὅσον ἐνδέχεται, ὑψηλίστατον βαθμὸν τῆς ἐπιστη-
μονικῆς ἐναργείας, ἐπειδὴ πληροῦσθαι ἀίσθητῶς καὶ ἐκ τῶν προ-
τέρων τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἀποδειχθείσης κρίσεως, καὶ τὸ ἀδύνατον
τοῦ ἐναντίου της· ἀλλ' εἰς τὴν φιλοσοφίαν αἱ ἰδέαι κατασκευάζονται
νοητικῶς, καὶ ἡ ἐνάργεια εἶναι ἀπονωτέρω· διὰ τοῦτο οὐδ' εἰ ἀγω-
νιζόμενοι εἰς αὐτὴν εἶναι πάντοτε σύμφωνοι περὶ τῶν ἀποδείξεων
τῶν. Τοῦ φιλοσόφου τὰ ἀντικείμενα εἶναι ἀσημασμένα, οὐδ' εἶναι
φηλασθητὰ, γὰρ εἶπω οὕτως, ὡς τὰ τοῦ Γεωμέτρου· δὲν παριστά-
νται διὰ σχημάτων, ἀλλὰ διὰ λέξεων προφορικῶν ἢ ἐγγράφων,
αἵτινες εἶναι ἀκουστοὶ ἢ ὄρατοὶ ἤχοι, ἀπειλῶς παριστάνοντες τὸ ἐσω-
τερικόν. Διανοεῖται ὁ φιλόσοφος καὶ διαλέγεται, ἀλλὰ ζητεῖται.
Ἐάν καὶ ἄλλοι καταλαμβάνωσιν ἱκανῶς τὴν δυνάμειν του, καὶ τὴν
κατασκευάζωσιν ἐσωτερικῶς ἀπαλλάκτως, καθὼς καὶ οὗτος.

ΠΔ'. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύεται ἡ διπλῆ σημασία τῆς ἐπιστήμης (Ἐμπ. Ψυχ. Σ, Ζ.)· μία ἐπιστήμη καθ' ὕλην, οὕσα ἐν συνέσει εἰδήσεις ἐνός τινος πράγματος, ἢ ἀγγελίας, ἢ συμβεβηκότος· κατ' εἶδος δὲ ἐπιστήμη εἶναι ἄθροισμα συστηματικῶν πολλῶν ἐν συνέσει εἰδήσεων ἢ γνώσεων· αὕτη εἶναι ἡ ἰδέα, ἣτις πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται εἰς πᾶσαν μερικήν ἐπιστήμην, μ' ὅσον ὅτι οὐκ εἶναι ὅλαι τριαῦται. Πρέπει λοιπὸν νὰ διακρίνωμεν τὴν σύνεσιν τῆς εἰδήσεως, ἀπὸ τῆς σύνεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς· ἐκείνη μὲν θεωρεῖται εἰς τὴν ἐπιστήμην καθ' ὕλην· αὕτη δὲ, κατ' εἶδος.

ΠΕ'. Πίσις εἶναι ὑπόληψις ὅπῃ λόγους ἐκ τοῦ ὑποκειμένου προκύπτουσα (ΟΘ'). ἡ δὲ μὲ τὴν πίσιν συνδεδεμένη πεπειθῆσις φανεροῦσι βεβαιότητά ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πισεύων οὐκ ἀμφισβᾷλλει· ἀλλ' ἡ πίσις σημαίνει κάποτε μὲν τὴν πεπειθῆσιν, κάποτε δὲ τὸ, περὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τις πληροφορημένος ἤγουν αὐτὸ τὸ πισευτόν. καὶ ἐκεῖνο μὲν λέγεται πίσις ἐκ τοῦ ὑποκειμένου· αὕτη δὲ, πίσις, ἐκ τοῦ ὀντικειμένου.

ΠΣ'. Εἰ μὲν οἱ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου λόγοι τῆς πληροφορίας εἶναι ἱκανοὶ διὰ πᾶν πληροφορίας ἐπιδεκτικῶν ὑποκειμένων, ἡ πίσις εἶναι καθολικὴ· εἰ δ' ἱκανοὶ μόνον εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ὑποκείμενον, ἡ πίσις εἶναι μερική.

ΠΖ'. Τὰ ἰδιαιτέρα τῆς πίσεως εἶδη ἐμποροῦν νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῶν λόγων, διὰ τῶν ὁποίων πισεύει ὁ ἄνθρωπος· διότι οἱ λόγοι ἐνυπάρχουσιν ἢ εἰς αὐτὸ καὶ μόνον τὸ πισευτὸν ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον πληροφορεῖται ἐξ ἑαυτοῦ· ἢ εἰς ξένον, μὲ τοῦ ὁποίου τὸν λόγον πληροφορεῖται ὁ πισεύων· καὶ ἐκεῖνο μὲν λέγεται ἰδιοπισία· τοῦτο δὲ, ἱστορικὴ πίσις.

ΠΗ'. Ἡ ἰδιοπιστία λοιπὸν εἶναι πληροφορία εὐρισκομένη εἰς αὐτὸ τὸ πληροφορημένον ὑποκείμενον, καὶ ἐπομένως εἰς μερικαὺς καὶ ἐμπειρικοὺς τινὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως προσδιορισμοὺς, οἳ τινες εἰς μόνον ὑποκείμενά τινα προσιδιάζουσαν· οἱ λόγοι λοιπὸν δὲν εἶναι ἰκανοὶ διὰ πᾶν ὑποκείμενον, καὶ ἡ πίστις εἶναι μερική (ΠΣ').

Σημείωσις. Ἡ πίστις αὕτη δύναται νὰ εἶναι παντοδαπή· διότι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὴν μερικὴν καὶ ἀτομικὴν πίστιν του· οὕτω, φερόμενος πρὸς τὴν τέχνην, τεχνίτης συνειθισμένος καὶ κοινῶς πιστεύει, ὅτι εἶναι Ἀριστοτέλης, καὶ Θεορίτης πιστεύει, ὅτι εἶναι Νηρέυς, καὶ ἄλλοις παντοφρογῶν πιστεύει ὅτι εἶναι Ἀγαμέμνων ἢ Ὀδυσσεύς, ἢ ἄλλοις εἶναι Ἴτρος· ἐμπορεῖ δὲ τοιαύτη ἰδιοπιστία νὰ ἐμφανισθῆ εἰς πλείοτα ὑποκείμενα· τοιαῦτα εἶναι εἰρήσεις τινες καὶ φυτασίαι, αἱ ὁποῖαι κατακλιταὶ εἰς οἰκογενεῖς, γένη, τάγματα, ἔθνη· οἱ μὲν πιστεύουσι δηλονότι, ὅτι ἡ οἰκογένειά των εἶναι ἡ περιφανεστάτη τοῦ κόσμου· οἱ ἔμποροι, ὅτι χωρὶς αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁ κοινωνικὸς βίος· οἱ Γάλλοι, ὅτι εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἔθνος ἀφ' ὃσων ἐφάνησαν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς κτλ.

ΠΘ'. Ἡ ἰδιοπιστία ἐμπορεῖ νὰ ἐπισηρῆται καὶ εἰς ἀρχικαὺς τινὰς προσδιορισμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ τότε ἡ πληροφορία εἶναι κοινὴ καὶ καθολικὴ, καὶ ἡ ἰδιοπιστία εἶναι πίστις γενικὴ. Αὕτη δὲ ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ καὶ λογικὴ, ἐπειδὴ σηρῆται εἰς τὸν λόγον, καὶ εἶναι δεκτὴ εἰς πάντα, ὅς τις κρίνει ἐλλόγως, καὶ ἔχει τελείαν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου βεβαιότητα, ἣτις ὀνομάζεται πεποιθήσις (ΟΘ'). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Λόγος εἶναι διττός, θεωρητικὸς καὶ πρακτικὸς (Ξ')· καὶ ἡ λογικὴ λοιπὸν πίστις εἶναι διττή, θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ· οὕτω, φερόμενος, λογικὴ πίστις θεωρητικῶς εἶναι, ὅτι τοῦ κόσμου τούτου ὑπάρχει ἕψιστός τις δημιουργός· πρακτικῶς δὲ, ὅτι αὐτὸς οὕτως εἶ-

ναι ἢ πηγὴ τῆς μακαριότητος, τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν (ΞΕ', ΞΗ').

ΓΓ'. Ἐὖν οἱ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἱκανοὶ λόγοι τῆς ὑπολήψεως εὐρίσκονται εἰς τὴν πληροφορίαν ξένου ὑποκειμένου ἤγουν, εὖν τις ὑπολαμβάνῃ τι ὡς ἀληθές, ἐπειδὴ τὸ ἐτληροφωρήθη ἄλλος ὡς τοιοῦτον, καὶ ἔδωκε τὴν μαρτυρίαν τῆς πληροφορίας του· ἢ πῆσις εἶναι Ἰσορικὴ (ΠΖ'). καὶ αὕτη πάλιν εἶναι δύο λογῶν, καθ' ὕλην καὶ κατ' εἶδος· διότι ἢ σρέφεται εἰς ἀληθινὰ πράγματα, ἤγουν αἰσθητῶς παρατηρητὰ ἀντικείμενα, περὶ τῶν ὁποίων δίδει τις τὴν μαρτυρίαν· καὶ ἢ πῆσις εἶναι ἰσορικὴ καθ' ὕλην, καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ οὐνομασθῇ ἐξαιρέτως ἰσορικὴ πῆσις· ἢ σρέφεται εἰς λογικὰς ἀληθείας, ἤγουν εἰς ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εὖν εἰναι κυρίως νὰ παρατηρηθῶσιν αἰσθητῶς, καὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ τῶν ὁποίων πληροφορεῖται τις διὰ ξένης μαρτυρίας· καὶ ἢ πῆσις εἶναι μόνον κατ' εἶδος ἰσορικὴ ἤγουν κατὰ τὸ Πῶς ἄλλοστις συλλογιζόμενος εὐρίσκει τι ἀληθεῦσιν, τὸ ὁποῖον πιστεύει ὁ ἀκούων χωρὶς ἰδικόντου συλλογισμοῦ.

ΓΙΔ'. Ἡ καθ' ὕλην ἰσορικὴ πῆσις εὐλόγως δύναται νὰ εἶναι καθολικὴ. Διότι πραγμάτων αἰσθητῶς παρατηρουμένων, τὰ ὁποῖα δέν ἐπαρατηρήσαμεν ἡμεῖς, παλαιὰ, φέρειπειν, συμβεβηκότα, ἢ μακρὰν κείμενα πράγματα ἐμποροῦμεν νὰ λάβωμεν γνῶσιν τινα διὰ ξένης μαρτυρίας. Ἐὖν λοιπὸν ὁ μάρτυς εἶναι ἀξιόπιστος, ἤγουν εὖν εἶναι ἱκανὸς καὶ τίμιος νὰ δώσει ὀρθὴν μαρτυρίαν, ὡς καὶ νὰ θέλῃ καὶ νὰ δύναται νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν· εὐλόγως δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν μαρτυρίαν του, ὡς πληροφορητικὸν λόγον, καὶ ὅ,τι εἶπη νὰ τὸ πιστεύσωμεν ἀδιστα-

κτως· ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ μάρτυρος κρίσις ποτὲ δὲν δύναται νὰ φθάσῃ τὴν τελείαν βεβαιότητα· καὶ ἐπειδὴ ἢ καθ' ὕλην ἱστορικὴ πίστις εἶναι κυρίως ἔμμεσος ἔμπειρικὴ εἶδησις, καὶ ἐπομένως εἶδησις ἀτελής· διὰ τοῦτο ἐμφιλοχωρεῖ εἰς αὐτὴν μόνον ἢ, ὅσον ἐνδέχεται, μεγάλη πιθανότης.

Σημείωσις. Ὅτι ἢ καθ' ὕλην ἱστορικὴ πίστις εἶναι κυρίως ἔμμεσος ἔμπειρικὴ εἶδησις, γίνεται φανερώτατον· διότι τὸ ἀντικειμενικὸν τῆς ἐμπειρίας νὰ παρατηρηθῇ καὶ νὰ γνωσθῇ ἐμπειρικῶς (ΠΒ'). Γνωθῆναι λοιπὸν, ὅτι ὁ μάρτυς τὸ ἐπακτῆρησεν καὶ τὸ ἐμαθεν ἐμπειρικῶς, καὶ δὲ αὐτοῦ τὸ γινώσκουσαν καὶ τίμας· ἀλλ' ἢ ἔμμεσος αὕτη εἶδησις δὲν εἶναι ἐντελής εἶδησις· διότι δὲν δυνάμεθα νὰ εἰμασθα ἐντελῶς βέβαιοι, ὅτι ὁ μάρτυς ἐπακτῆρησεν ἀληθῶς ὅτι μᾶς λέγει ὡς παρατηρημένον· ἀποδεχόμεθα μόνον τὴν μαρτυρίαν του ὡς ἀξέφρονος καὶ τιμίου ἀνδρός· καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζουσαν πίστιν τὴν ἱστορικὴν τούτην εἶδησιν. Ὅτι ὅμως ὁ μάρτυς εἰς τὴν ὄραν τῆς παρατηρήσεως εἶχεν ὕψιστος καὶ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸν νοῦν του, ὅτι ἤτο ἀρκετὰ προσεκτικὸς, καὶ δὲν ἠπατήθη, ὅτι προτίει εἰς τὴν διγγήσιν του ἔμμεσα πίστις εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὕτως κατὰ γνώσιν, οὕτως κατ' ἀγνοίαν δὲν ἐνόθευσε τὸ πρᾶγμα — ὅλα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἀποδειχθῶσιν ἐναργῶς, ἀλλὰ μένει πάντοτε ἢ γνώμη πιθανὴ, καὶ ἰσως (εἰάν πολλοὶ ὁμοῦ μάρτυρες συμφωνῶσι) πιθανωτάτη, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλογον ἤθελεν εἰσθαι νὰ ἀμφισβᾶλλωμεν· ἀλλὰ βεβαιότης ἀκριβῶς δὲν ὀνομάζεται. Ἐάν δὲ, παρεκτός τούτου, δὲν εἶναι ἔμμεσος καὶ αὐτόπτης τοῦ γενομένου ὁ μάρτυς, ἀλλὰ διηγεῖται ὅσα λέγουσιν ἄλλοι ὅτι τὰ ἐπακτῆρησεν· ἐλαττόνεται τὸ πιθανόν, καὶ ἢ πιθανὴ γνώμη γίνεται ψιλὴ εἰκασία. Διὰ τοῦτο ἢ ἱστορία, καὶ μάλιστα ἢ παλαιὰ, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον συσώρευμα εἰκασίων, αἵτινες θεμελιώνονται εἰς ἐπισφαλεῖς μαρτυρίας, ἐπειδὴ δὲν ἐξεύρομεν, ἂν οἱ δίδοντες αὐτὰς ἦσαν ἔμμεσοι ἢ ἔμμεσοι, ἐπιτήδειοι ἢ ἀνέκδοτοι, τίμοι ἢ ἀπατηλοὶ μάρτυρες. Διὰ τοῦτο ἢ ἱστορικὴ σκέψις, μὴ ὅλον ὅτι δύναται νὰ γείνη ὑπερβολικὴ, εἶναι ὅμως πολὺ ἀξιοσφύτατος εἰς τὸν ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας.

ΤΙΒ'. Ἡ κατ' εἶδος ἱστορικὴ πίσις (ΤΙ') τότε ἐμπορεῖ νὰ παραληφθῇ ὡς κυρία, ὅταν αἱ λογικαὶ ἀλήθειαι, ἐπάνω τῶν ὁποίων ἐφαρμόζεται, εἶναι τοῦ ὄντι ἀλήθειαι· καὶ ὅταν ὁ πισεύων δύναται νὰ βασανίσῃ τὸ λεχθὲν, καὶ μεταχειρίζεται τὴν τῶν ἄλλων μαρτυρίαν μόνον ὡς μέσον τοῦ νὰ ζωοποιήσῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ νὰ τηρίξῃ ἀκραδάντως ἀληθείας τινὰς τοῦ Λόγου. Διὰ τοῦτο ἡ κατ' εἶδος ἱστορικὴ πίσις ὑπηρετεῖ συχνάκις τὴν λογικὴν, καὶ μάλιστα τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν ἐξ ἀποκαλήψεως ὡς εἰσαγωγικόν τι μέσον.

ΤΙΓ'. Ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως ἱερὰ ἡμῶν πίσις μέρος μὲν εἶναι ἱστορικὴ, μέρος δὲ λογικὴ· διότι πισεύομεν ἱσορούμενα τινα πράγματα ὑπὲρ αἰσθησίων ἐκ δυνάμεως ἀοράτου προαχθέντα· καὶ ἐν ταυτῷ διὰ τοῦ φωτός τοῦ Λόγου ἀποδεχόμεθα τὴν τούτων ἀλήθειαν, ἐπισηριζομένην εἰς τὴν ἄφατον ἀγαθότητα τοῦ δημιουργοῦ μας (ΟΑ'). Προὑποθέτει λοιπὸν τὸ νὰ πισεύωμεν εἰς ἀόρατόν τινα, καὶ ἀκατάληπτον κόσμον, διατεταγμένον ἀπὸ τῶν ὕψιστον νομοθέτην· καὶ τὴν πίσιν ταύτην μᾶς τὴν προσάξει αὐτός μας ὁ Λόγος (ΞΣ'). Πρέπει δὲ ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως πίσις νὰ μὴν ἀπομακρύνεται οὔτε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν λογικὴν, εἰ μὲλλῃ νὰ μὴ νοθευθῇ καὶ μετασληθῇ εἰς δεισιδαιμονίαν.

ΤΙΔ'. Πίσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιφέρονται λόγοι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου (ΠΕ'), ἢ τῆς ὁποίας οἱ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου λόγοι δὲν εἶναι καθολικοὶ (ΠΣ'), εἶναι μωροπισία· ταύτης δὲ εἶδη δύο, ματαιοπισία μὲν, εἰ μὴ παρατηρήσωμεν ἐν γένει τὸ ψεῦδος· δεισιδαιμονία δὲ, εἰ μὴ ἀλόγως συγχέεται καὶ ἀναμιγνύεται τὸ φυσικὸν μὲ τὸ ὑπὲρ φύσιν. Ἄπισία δὲ εἶναι ἐλάττωμα τοῦ νοῦς

τρομερώτατον, ἢ πώρωσις μᾶλλον τοῦ νοῦς, διὰ τὴν ἐποίαν δὲν ἐκλαμβάνει ὁ ἄπιστος ἄλλο ὡς ὀληθῆς, εἰμὴ ὅσα ἐπαρατήρησεν αὐτός. Ἐυπιστία δὲ εἶναι ἐλάττωμα ἀναπηγάζου ἀπὸ ἔλλειψιν τοῦ νοῦς, λέγω δὲ ἢ φυσικοῦ νοῦς, ἢ καλλιέργειας τοῦ νοῦς· κλέσιν τις εἰς τὸ εὐπιστεύῃ ὁ εὐπιστος πῶν τὸ λεγόμενον, χωρὶς εὐὰ ζητῆ τοὺς λόγους· πολλάκις δὲ ἢ εὐπιστία ἐγένευσεν καὶ τὴν ματαιοπιστίαν, καὶ τὴν θείσθαιμονίαν· ἢ θεισθαιμονία εἶναι πάθος ὀληθριώτατον, καθότι ἐκτείνεται εἰς πολλὰ ὑποκείμενα, καὶ βλάπτει τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν· ἢ δὲ ὀπιστία δὲν εἶναι τόσον βλαβερόν, μόνον εἶσι δὲν ἐκτείνεται (χωρὶς τῆς κρείττο-
 νι!) εἰς πολλούς· ἄλλ' εἰαν ζητηθῇ, τῆς αὐτῆς ὑποτι-
 θεμένης ἐκτάσεως, Ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι ὀληθριώτερον; πᾶς τις νοῦν ἔχων ὁμολογεῖ, ὅτι ἢ ἄπιστία εἶναι τὸ ἀγριώ-
 τατον καὶ ἀφρασιχώτατον πάντων τῶν θηρίων, ἐπειδὴ ἀ-
 ποσερεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν εὐταῦθα ἡσυχίαν, καὶ τὸν καταβυθίζει εἰς τὴν φρικτὴν ἀδυσσον τῆς μελλούσης κο-
 λάσεως.

ΤΙΒ'. Ἡ δόξα εἶναι ὑπόληψις ἐκ λόγων, οἷτινες αὐτοὶ μὲν καθ' ἑαυτοὺς δὲν εἶναι παντάπασιν ἄκυροι, ἀνί-
 κανοὶ δὲ εἶναι εὐὰ παράξωσι τελείαν πληροφορίαν· ἐκ τού-
 του διακρίνεται ἀπὸ τὴν πρόληψιν, τῆς ὁποίας οἱ λόγοι εἶναι καθ' ἑαυτοὺς ἄκυροι καὶ ἐπίπλαστοι (Π'). Διὰ εὐὰ ἐπι-
 κρατῆ δὲ γενικῶς τοιαύτη ὑπόληψις, δὲν πρέπει εὐὰ εἶναι ἀντίθετος αὐτῆς καίμια εἶδησις ἢ πίσις· διότι ἰκανός τις ἐκ τοῦ ἀντικειμένου ἢ τοῦ ὑποκειμένου λόγος τοῦ ἐναντίου τῆς δόξης τὴν ἐξελέγχει ἀποδοκιμασμένην καὶ ἀξιοκατα-
 φρόνητον.

ΤΙΓ'. Πρέπει προσέτι ἢ δόξα εὐὰ συνέχεται κατὰ τι-

να τρόπον μὲ τὴν πίσει ἢ τὴν εἰδήσει· ἐπειδὴ ἄλλως, ἢ θελε φανῆν ὅτι δὲν ἐπισηρίζεται εἰς κανένα λόγον. Ἐὰν δ' ἐλλείπη πολὺ ἢ συνέχεια αὕτη, ἢ δόξα λέγεται ψιλὴ εἰκασία. Μ' ὅλου ὅτι δὲ πρέπει νὰ συνέχεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μὲ τὴν εἰδήσει καὶ πίσει ἢ δόξα· δὲν πρέπει ὁμως νὰ συγγέεται μὲ καμμίαν ἀπὸ τὰς δύο.

Σημείωσις. Ἐὰν ὁ Κριτικὸς δοξάζῃ ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τινὰ κειμένου, πρέπει ἢ νὰ ἐξεύρῃ ἀπὸ εἰδῶν τοῦ παρατήρησει τὸν χειρόγραφον, ἢ νὰ πικεύῃ εἰς μαρτυρίας τῶν οἵτινες ἐπαράδειξαν τὰ χειρόγραφα, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἀπαντᾷται εἰς ἓν ἢ πλείονα ἐκ τούτων· ἀλλ' ἐὰν δὲν ἀπαντᾷται μὲν εἰς τὰ χειρόγραφα, ἔχη δὲ κάποιαν ὁμοιότητα μὲ ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ τὸ ἔγραψαν κακῶς οἱ ἀντιγράφοι, ἢ δόξα τοῦ Κριτικοῦ εἶναι εἰκασία· ἀλλ' εἰκασία γεννωμένη ὄχι ἀπὸ τῶν αἰερα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν συμφωνίαν καὶ συνέχειαν, τὴν ἐποίαν ἔχει ἡ ἀνάγνωσις μὲ τὸ ἄλλο χωρίον. Ἐὰν ὁμως δὲν ὑπάρχη καμμίαν ταύτην συνέχεια, ὁ δὲ Κριτικὸς μετατρέπῃ τὴν ἀνάγνωσιν κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του φανταζόμενος, ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὕτως ἔγραψε καὶ ὄχι ἄλλως· ἡ εἰκασία του εἶναι ματαιοπιστία. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ δοξάζω ἐκφράζομεν συνήθως διὰ τοῦ σοχάζομαι· πολλάκις δὲ λέγομεν Πικεύω, ἀντὶ τοῦ σοχάζομαι· μάστιχα ὅσοι παρασύρονται ἀπὸ Γερμανισμοῦς. Πικεύω, ὅτι θέλει φρεῖναι σήμερον, ἀντὶ τοῦ σοχάζομαι· ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῆς φιλοσοφίας πρέπει νὰ εἶναι, ὅσον ἐνδέχεται, ἀκριδῆς διορίζουσα τὴν σημασίαν πάσης μιᾶς λέξεως.

ΥΙΖ'. Καθὼς δὲ εἰς τὴν εἰδήσει καὶ πίσει ἐμφιλοχωρεῖ βεβαιότης, εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, εἰς δὲ τὸ δευτερον ἐκ τοῦ ὑποκειμένου (ΟΘ').· οὕτως εἰς τὴν δόξαν ἐπικρατεῖ πιθανότης καὶ ἐπομένως ἀβεβαιότης (Π'). Ἐπειδὴ δὲ ἡ βεβαιότης τῆς πληροφορίας γίνεται, εἶναι ὁ λόγος ἢ οἱ λόγοι, ἐπάνω τῶν ὁποίων σηρίζεται, ἀποδοξῶσιν

εὐτελῶς· ἢ ἄρα πιθανότης συμβαίνει, ὅταν οὗτοι ἀποδοθῶσιν ἀτελῶς, ἐπειδὴ τότε ἐλλείπει τι ἀπὸ τὴν ἀποχρῶσαν ἐμπέδωσιν τῆς κρίσεως, καὶ ἐπομένως μᾶς ἐνδιεγείρεται ἢ συνειδήσεις, ὅτι ἐνδέχεται καὶ τὸ τῆς δόξης μας ἐναντίου· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀτέλεια αὕτη ἐμπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλητέρα ἢ μικροτέρα· ἄρα καὶ τῆς πιθανότητος πολλοὶ ὑπάρχουσιν οἱ βαθμοί.

ΤΙΗ. Ἡ πιθανότης διαιρεῖται εἰς μαθηματικὴν καὶ δυναμικὴν· κ' ἐκείνης μὲν οἱ λόγοι εἶναι ὁμοειδεῖς καὶ ὁμότιμοι, καὶ δυνάμενοι νὰ ὀριθμηθῶσι· ταύτης δὲ, ἑτεροειδεῖς καὶ διάφοροι τὴν τιμὴν, καὶ δυνάμενοι νὰ ἐξετασθῶσιν ἢ νὰ συγκριθῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ νὰ ζυγισθῶσι τρόπου τινα. Μόνη δὲ ἡ πρώτη πιθανότης ἐμπορεῖ νὰ λογαριασθῇ· καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀπέδωκαν μεθόδους, κατὰ τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ μαθηματικῶς πιθανώτερον, ὑποθέτοντες τὴν βεβαιότητα ἴσην μὲ ἀριθμὸν ὀλόκληρον, ἢ μὲ μονάδα διηρημένην εἰς πολλὰ μέρη, τὰ ὅποια φανερόνουςι τὴν μεγαλητέραν ἢ μικροτέραν πιθανότητα. Τυιαύτην μέθοδον θέλομεν δώσειν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ἐφηρμοσμένον τῆς Λογικῆς μέρος, ἐμφιλοχωροῦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ κέρδη καὶ ζημίας τῶν δημοσίων λόξεων, καὶ εἰς ἄλλα σιχηματικὰ παιγνίδια· ἀλλ' ἡ δυναμικὴ πιθανότης ἐμφιλοχωρεῖ εἰς τὴν ἰσορίαν, εἰς τὴν Κριτικὴν, Πολιτικὴν, Ἰατρικὴν, Οἰκονομίαν, εἰς τὸν Πόλεμον κτλ. τόσον συχνάκις, ὥς εἰς λησμονεῖται σχεδὸν ἡ μαθηματικὴ πιθανότης, ὡς πρὸς ταύτην· καὶ ὅμως ἄλλη μέθοδος δὲν εἶναι δι' αὐτὴν προσφυσέερα, εἰμὴ ἡ γύμνασις τῆς κρίσεως, καθὼς καὶ περὶ τούτου θέλομεν διαλάβειν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς Λογικῆς Μέρους.

ΤΙΘ. Ἐὰν εἰς τοὺς λόγους δόξης τινος ἀντιπαρατάτ-

τωνται ἐναντίοι ἄλλοι λόγοι ἰσάριθμοι καὶ ἰσοδύναμοι μ' ἐκείνους· ἐκ τούτων τῶν ἀντιφερομένων οὕτω λόγων προέρχεται ἡ *θ*ετικὴ ἀμφισβολία· εἰ δ' ἐλλείψει παντάπασι λόγοι, τότε κατανατώμεν εἰς τὴν ἀποφατικὴν λεγομένην ἀμφισβολίαν· ὁ ἐχέφρων ἄνθρωπος κρατεῖ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τὴν συγκατάθεσίν του, καὶ γίνεσθαι ἐκ τούτου ἐφεκτικὸς· εἰς τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ ἀντιπεριέχεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοῦ *Ναὶ* καὶ ἀπὸ τοῦ *Οὐχι* λόγους· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει παντάπασι λόγον κινήτικόν τῆς συγκαταθέσεώς του· ὅς τις δὲ κρίνει εἰς τρισύτας περιστάσεις, ἐξ ἅπαντος εἶναι ματαιόπιστος καὶ μωρόπιστος, νοῦ καὶ φροσύνης παντάπασι διάκενος.

P. Ἡ ἀμφισβολία καὶ ἐποχὴ εἶναι διττὴ, ἢ *Λογικὴ* ἢ *Διαβατικὴ*· ἡ πρώτη (ἣτις λέγεται καὶ ἀπορία, καὶ σκέψις) εἶναι ὀναβολὴ καὶ ὑπέρθεσις τῆς κρίσεως, ἕως οὔ να εὐρεθῶσι καὶ να ἐξετασθῶσιν ὠρίμως τὰ κινήτικὰ τῆς συγκαταθέσεως μέσθ· ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἐντελής παραίτησις τῆς κρίσεως προερχομένη ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐλλείπουσιν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ἀρχαὶ γνώσεων, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐξεύρει τίποτε μὲ ἀσφάλειαν. Ἡ πρώτη εἶναι κανὼν ἀξιολογώτατος πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας· καὶ ἐπειδὴ ἐξαιρέτως τὴν ἐσύστησεν ὁ *Καρτέσιος*· διὰ τοῦτο ἡ *Λογικὴ* ἐποχὴ καὶ σκέψις ὀνομάζεται καὶ *Καρτεσιασμός*· ἡ δὲ δευτέρα δεσμεύει ὀλοκλήρως τὴν κρίσιν, ἀμφιβάλλουσα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Πυρρῶν ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ *Δαυῖδ* Ὀυμος ἐκ τῶν νεωτέρων ὑπήρξαν οἱ ἐπιρρέπέστατοι εἰς τὴν διαβατικὴν ταύτην ἀμφισβολίαν· διὰ τοῦτο ὀνομάζονται καὶ *Πυρρῶνισμός* καὶ *Ουμισμός*· καὶ *Λογικὴ* μὲν ὁ

νομάζεται ἡ τοῦ Καρτεσιῶν ἀπορία, ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως εἰς τὴν λογικὴν τελειοποίησιν τῶν γνώσεων. Διαβατικὴ δὲ ἡ τοῦ Πύρρωνος, ἐπειδὴ πολεμεῖ καὶ ἀπαρνεῖται τὴν διαβατικὴν, ἔχουσαν ἀρχικὴν σχέσιν τοῦ γνωσκόντος ὑποκειμένου πρὸς τὴν γνώσεως ἀντικείμενον· ἐκείνη μὲν οὖν δύναται νὰ ἐνομασθῆ καὶ ἀπορία κατ' εἶδος· αὕτη δὲ, κατ' ὅλην, ἥτις θεωρεῖται καὶ ὡς ἰδιαιτέρα μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν, ἔχουσα ἢ ἐνομαζομένη σκεπτικὴ καὶ ἀπορητικὴ καὶ ἐρεκτικὴ δόξα, καθὼς θέλωμεν εἶναι εἰς τὸ ἐφεξῆς Κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ %.

Περὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν δοξῶν καὶ τῶν τοῦ φιλοσοφεῖν Μεθόδων.

ΡΑ΄.

Μέθοδος τοῦ φιλοσοφεῖν ἐνομάζομεν τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον περιπατεῖ ὁ φιλοσοφῶν λόγος διὰ νὰ φθάσῃ εἰς φιλοσοφικὴν τινα γνώσιν, εἴαν τὸν περιπατῆ κατὰ κανόνας· διότι ἅπας φιλοσοφῶν θέλει ἀναντιρρήτως νὰ γεννήσῃ εἰς ἑαυτὸν γνώσιν τινα ἔχουσαν τὸ κῦρος καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς μετ' αὐτοῦ συμφιλοσοφούντας. Δὲν δύναται λοιπὸν νὰ ζητῆ τὴν γνώσιν ταύτης ἀπὸ τῆς τύχης, ὡς περιπλανώμενος ἀκανονίως καὶ ἀμεθόδως νὰ τὴν συναντήσῃ ποῦποτε